

UNITÁRIUS SZÓSZÉK

Megjelenik negyedévenként. — Előfizetési ára évi 400 Leu.

KIADJA:

AZ EGYETEMES UNITÁRIUS LELKÉSZKÖR.

SZERKESZTI:

BALÁZS ANDRÁS,

dárjiui (székelyderzsi) lelkész

TARTALOM:

EGYHÁZI BESZÉDEK:

✓ Dr. Varga Béla: Miért kereste Jézus a magányt?	65
Útő Lajos: Ébredjetek	70
Geréb Zsigmond: Építsük meg Sion falait	75
Gál József: Isteni gondviselés	80
Szent-Iványi Sándor: Anyák ünnepe	85
Benczédi Pál: Dávid Ferenc	90
Bartók Endre: Művelődés	94
Zsigmond József: Egyházi beszéd (kepehordás után)	98

SZEMLE:

Püspökválasztás	102
— Pál Ferenc: Cura pastoralis	102
Helyreigazítás	105
Ürmösi József: Gyakorlati prédikációtan	106
Előfizetések nyugtázása	112

1997 - apr.

Miért kereste Jézus a magányt?

Alapige: Luk. IV. 1. „Jézus pedig Szent Lélekkel telve, visszatérel a Jordántól és vitették a lélektől a pusztába”.

Napjaink vallásos irodalmának egyik érdekes tünete az, hogy csaknem nap-nap után jelennek meg Jézus életrajzok. Mind több és több azoknak a munkáknak a száma, amelyek a figyelmet nem annyira Jézus tanításaira, hanem Jézusnak e tanítások mögött álló személyiségére, tehát az élő, tevékeny, munkás emberre, a nagy tanítómesterre magára igyekeznek irányítani.

A Jézus életéről szóló művek fejlődésében négy korszakot különböztetünk meg. Az első korszak ilyen tárgyú irodalmi alkotásain többnyire mindenütt meglátszik, hogy íróik küzdenek a nehézségekkel, azzal a sok nehézséggel, amely éppen a Jézus életére vonatkozó legfőbb forrásban, a bibliában lépten-nyomon előnkbe tárul akkor, ha az ő személyiségét tetteiből és mondásaiból akarjuk megérteni. Az ilyen életrajzok szükségképpen túlnyomóan theologiai, mondjuk dogmatikus természetűek, mert íróik szeme előtt nem áll tisztán, hogy vajjon Jézust embernek tekintsék-e?

Ezeken a munkákon mindig meglátszik a félénk aggodalmaskodás, nehogy az ember életének tulságos előtérbe állításával ártsanak a csodatevő, emberfeletti Jézusnak, akinek rendkívüli származásáról és csodáit tetteiről olyan sokat olvashatunk az evangéliumokban.

Maga az a körülmény azonban, hogy Jézusról életrajzokat kezdetek irogatni immár csaknem száz esztendeje, önkénytelenül is belesodorta az életrajz írókat abba, hogy kénytelen-kelletlen mind jobban meglassák, mind jobban kidomborítsák azokat a sokszor alig észrevehető apró, máskor pedig nagy, sőt fényes emberi vonásokat, amelyekből, mint mozaikkövekből, az ember lelkivilága elsősorban érthető meg.

A Jézus-életrajzok második — nézetünk szerint — magasabb fejlettségi fokát éppen az az álláspont mutatja, amely a kérdés theológiai részét félretéve, a kevésszámú adatból Jézus belső, lelki alkatát igyekszik felépíteni, amely az irodalmi hagyományok holt tömegéből kibontakozó, húsból és vérből való élő embert lehető közvetlen közelségből, a lelki meglátás és bepillantás segítségével akarja megragadni. Egy életet akkor értünk meg igazán, ha belülről próbáljuk meg hozzáférközni, vagyis ha azokat a tényeket vesszük figyelembe elsősorban, amelyek nem annyira az illető külső szereplésére, a sokaság által dicsőített tetteire, hanem egyéniségének legbensőbb rétegéből, lelki élete forrásának tövéből buzognak fel, törnek felszínre s mint felvillanó sugarak egy-egy röpke bepillantást engednek arra a területre, amelyet sem a tudományos elemzés, sem a célzatosságokat belemagyarázó bölcsesség nem tud megközelíteni.

A felolvasott bibliai hely Jézus életének egy olyan mozzanatát tünteti fel, amely — a többi közt — szintén egy kis bepillantást enged az ő lelki világába.

I.

Mikor Jézus a pusztába ment, — amint az irás mondja — a lélektől indítatva, azért ment oda, mert egyedül akart lenni. „Mindezideig Galilea vizei s mezői közt, a Jordán füves partjain tartózkodott, hol Keresztelő János éppen az említett pusztába való elvonulás előtt, megkeresztelte. Most azonban kimegy a sziklás hegyekbe, ahol nem bugygyan forrás, ahol nem nő búzakarász, ahol csak tüskebokrok tenyésznek; kimegy a magányos hegyekbe, ahol nem mutatkoznak emberi arcok s nem hallatszanak emberi hangok“.*

Vajjon miért tette ezt? Hiszen egész élete, tanítói hivatása, sőt nem egy helyen tanításai is egyenesen arra utalnak, hogy neki állandóan az emberek között kell élnie s amint ő maga mondá, velük együtt sirnia vagy örvendeznie, hogy állandóan gyakorolhassa magát a keresztény testvériség felemelő munkájában, amelynek oly fönséges hirdetője volt. Jézust alig tudjuk elképzelni tanítványai vagy más kísérői társasága nélkül; gyakran látjuk őt a társas élet különböző megnyilvánulásainál, még mennyegzőn is megfordulni. S mégis azt kell mondanunk, hogy szerette a magányt, szeretett olykor félrevonulni embertársaitól. Erről tanuskodik nemcsak a pusztába való elvonulása, hanem későbbi életének még több eseménye is, melyekről az evangéliumokban, néha a sorok között is, olvashatunk.

* Idézet: Papini „Krisztus története“ c. műve 83. lapjáról.

Semmi esetre sem tételezhetjük fel Jézusról, hogy ezt azért tette volna, mintha megunta volna az embereket, vagy mert esetleg terhére volt az a sok türelmetlen zaklatás, mellyel őt nemcsak a tömeg, hanem a tanítványok is körülvették, hogy tegyen csodákat s ejtse bámulatba őket. Bizonyára hamar tisztába jött azzal, hogy milyen nehezen értik meg az ő tanításainak lényegét s volt türelme hozzá, hogy ezt elviselje. Volt türelme hozzá, mert szerette az embereket. Ha félre is vonul időnkint tőlük, ismét visszatér hozzájuk mindig, mert szereti őket.

Jézus magány szeretete tehát sem nem valami embergyűlöző különködés, sem pedig nem az az aszkétikus elvonulás a világ elől, mely a test sanyargatásával s más ehez hasonló eszközökkel akarta magának Isten irgalmasságát megnyerni, amint az első századok keresztényei közül oly sokan tették, hanem a lelki felüdülésnek, a lelki megerősödésnek a magánya. Igaz, hogy az irás szerint a pusztában börtölt is. Ez azonban természetes és önként érthető, de nem azt jelenti, hogy azért ment volna a pusztába, hogy börtöljön, hanem azt, hogy az az eleven és erőteljes lelki önmegenyhülés, amelynek vágya őt a magányba hívta, kevésbé fogékonnyá tette a táplálkozás iránt.

Igen! A minél teljesebb és intenzivebb lelki élet után való vágyakozás — csak ez vihette Jézust a pusztába. A középszerű, a kicsiny mindig nehezen tudja elviselni a magányosságot. Az, akinek nincs áldozni valója, aki retteg önmagától s a maga ürességétől, aki nyugtalan, unatkozó, megalázott, ha nem tud belefeledkezni a többiekbe, belekábulni mások szavába — az ilyen irtózik a magánytól s ha belekerül, gyötrelommé lesz számára. (V. ö. Papini 84 l.)

A magányosság a szó legnemesebb értelmében a gazdag és tartalmas lelkek jutalma Istentől, hogy megtalálhassák magukat, hogy behatolhassanak a lélek világának szentélyébe s ezen keresztül megpillant-hassák Istent. A termékeny magány ünnep előestéje a biztos jónak, megteremtése a belső szépségnek, szabad kibékülés magunkkal, távollevő embertársainkkal s az Istennel.

A gazdag és tartalmas lélek számára a magány életszükség, mert csak a magányban lelheti fel azt a szabadságot, amelyet a társaséletben soha meg nem találhat. Akinek lelke túlságosan rajta csüng a társadalmi élet korlátain, az sohasem lesz igazi részese a szellem szabadságának. A termékeny magány azonban — szinte hihetetlen és ellentmondónak látszó az első hallásra — hatalmas forrása lehet az emberiség, az embertársaink iránt ápolt szeretetnek is. Jézus lelki világának egy jeles kutatója szerint ő nem azért hagyta el az embereket, mintha kevésbé szerette volna őket, hanem éppen azért, mert nagyon szerette s a magány megtanította, hogy miként kell és lehet még jobban szeretnie.

„Úgy látszik, hogy az embereket szerethessük, olykor-olykor ott kell hagynunk őket“. (U o. 84. l.).

Íme, ai, Jézus magányba vonulásának belső forrásai: a vágy arra, hogy *egyedül legyen Istennel, hogy érezze a léleknek életadó, megújító, megerősítő szabadságát* az által, hogy zavartalanul átengedi magát benseje titkos, magasztos, szent gondolatainak és hogy fölverte magát még inkább a megértő és türelmes emberbaráti szeretettel, amelyre oly nagy szüksége volt nehéz és fáradságos apostoli munkájában.

II.

De jöjjünk kissé közelebb saját magunkhoz, a mi életünkhöz. Föl kell tennünk a kérdést, hogy vajon lehetséges-e és hogyan lehetséges életünk programjába beleilleszteni, éppen a mi napjainkban a lélek megerősítésének, nagyra nevelésének egyik legfontosabb eszközét: a magányt, amelynek hatalmas nevelő ereje mellett Jézus élete is oly meggyőzően tanuskodik. Nagyon súlyos probléma ez ma nekünk s mégis meg kell próbálnunk, hogy valamit tegyünk ebben az irányban.

Ha valaha nehéz volt megtalálni azt a nyugalmat, azt a boldog magányt, amely a lélek felemelését és nemesítését szolgálhatja, akkor bizonyára napjainkban egyike ez a legmegvalósíthatatlanabb feladatoknak. Nemcsak külső körülményeink olyanok, amelyek lépten nyomon korlátozásoknak és megkötöttségeknek tesznek ki, hanem lelkiállapotunk is olyan, hogy magányunkba is el kell vinnünk azt a disharmoniát, amelyet a társas élet kötelezettségeinek teljesítése nap-nap után ébren tart bennünk. *Giovanni Papini*, Jézus egyik legújabb életrajzának írója, művének éppen abban a részében, ahol Jézus pusztába vonulásával foglalkozik, a következőket mondja: *a társas élet áldozat, még pedig annál elismerésre méltóbb, minél inkább ellenünkre van.*

Kétségtelen, hogy sok igazság van ebben az állításban, különösen, ha a mi viszonyainkra alkalmazzuk s én azt hiszem, még sem fogadhatjuk el a maga teljességében. Mert ha áldozat is a társasélet, de gyönyörűség is, de még ha nem is gyönyörűség, mindenesetre olyan, amit ma meghoznia mindenkinek kétszeres kötelessége s nagy gyávaság és tehetetlenség jele volna csak azért elvonulni, hogy ezektől az áldozatoktól megmeneküljünk. Az olyan visszavonulás, amelynek önző anyagi érdekek és kicsinyes szempontok az indító okai, semmiesetre sem érdemel tiszteletet. Közömbösnek lenni a mi napjainkban olyan ügyek iránt, amelyek akár a vallás, akár a közerkölcsiség és a kultúra javát vannak hivatva előmozdítani, véték és bűn minden ellen, ami szent volt előttünk a múltban s szent lesz a jövőben is mindörökké. Az ilyen

nemtörődömségből fakadó visszavonulás csak halált jelent a közre és visszafejlődést az egyesre.

Az a magány, az az elvonulás, amelyről mi beszélünk, egészen más. Ez nem öncél, nem állandó tartamu élethivatás, hanem a lélek pihenése, felemelkedése, megerősítése, új, magasztok, a köznek is hasznát és lelki felemelését célzó feladatok megvalósítására. Ez csupán a megszakítása pár órára, néhány napra vagy esetleg hosszabb időre annak az életnek, amely a napi gondok, futkosások, a hivatalos elfoglaltság miatt nem engedi meg, nem ad időt és nyugalmat arra, hogy föl-emeljük szemünket az égre, hogy rá irányozhassuk pillantásunkat bennső, lelki életünk leghőbb vágyaira s mindazokra s kapcsolatokra, amelyek minket, mint szellemi lényeket Istenhez, embertársainkhoz s általában a mindenséghez hozzáfűznek. Az ilyen magány – imádság. Azért mondja Jézus: Te pedig mikor imádkozol, menj be a te belső szobádba és ajtódat bezárva, imádkozzál a te Atyádhoz, aki titkon van. És a te Atyád, aki titkon néz, megfizet neked nyilván. (Mt. VI. 7.)

Igen, ai., a magány, amelyre én gondolok, imádkozó magány, értve tágabb értelemben imádkozás alatt mindazt, ami szellemi életünk magasabb színvonalaira emlékeztet. Erre a magányra azonban mindenkinek szüksége van. Szükség van azért, hogy még erősebbek, még legyőzhetlenebbek legyünk akkor, amikor belőle kilépünk. Aki eddig nem próbálta, próbálja meg ezután, mert erre reá kell nevelnünk magunkat erős akarattal, szívós kitartással s ha megpróbáljátok, k ai., rövid idő alatt tapasztalni fogjátok, hogy miként lesz tartalmasabb, ellenállóbb a ti bennső, szellemi valótok.

A Genezareti tó partján immár esteledik. Jézus van ott, nagy sokaságtól körülvéve. Most szállt ki a csónakból, mert megszáná őket és azoknak betegeit gyógyitá; majd meg is vendégelte az egész tömeget gazdagon. S azután . . . azután, amint az irás mondja, elbocsátá a sokaságot, felméne a magas hegyre magánosan imádkozni s mikor be-esteledék, egyedül vala ott. (Mt. XVI. 23.). Ámen.

Dr. Varga Béla,
teol. tanár.

Ébredjetek.

Róm. XIII. 11.: „Ideje már, hogy fölébredjünk az álomból“.

Nézzétek a napot, mily tisztán emelkedik ki a Tiber hullámaiból s a folyó mily üdén adja vissza tükörképét. Róma ébred éjjeli kábultságából. Mosolyog az egyik kedves álmképein... Átélni azokat, mily bohó élet volna. Tivornyái mámorából jön öntudatra a másik, megutálni azokat, mily kívánatos lenne. A gyermek játékszereihez siet, fegyverét tisztogatja a katona; az öreg ásítzik, reményei már nincsenek, a mult idők történetén mereng, szeretné átélni még egyszer átélt életét, vajjon másodszor hogy rendezné be azt, ezen gondolkozik. Így alig különbözik egyik nap a másiktól, talán semmiben sem. Változatosságot csak az ember hangulata teremt. És még egy: az emberi élet sötét tragédiája. Tragédiák irták mindig a történelmet s nem az öröm és boldogság jelenései. Az a tragédia, mely sötét drámába fult. Inkább emlékezünk a tavasz viharaira, a nyár jégverésére, mint vorófényes sugaraira. Jobb lenne talán mindig az álom berkeiben járni, de felráz a való élet, emberi elhivatásunk köteletségének teljesítése. Így is elég száraz az élet. Tarkítani szeretjük. Tarkítjuk ruhával, divattal, épületekkel, kielégíthetetlen igényekkel, színes filaktériumokkal; tarkítjuk dallal, költészettel, koronként uralkodó eszmékkal, korszerűtlen gondolatokkal. Az élet maga tarkít fájdalommal, szenvedésekkel. Azonban mikor az apostol az élet változatosságáról beszél, egészen más szempontok vezetik. Maradandó szépségekre igyekszik felhívni a figyelmet.

„Ideje immár az álomból felserkenni!“ Látjátok körülöttetek minden ébredéz. A császár udvar hangos, az utcák zajosak, a tengeren hajók látszanak, az erdők felé munkások mennek s én mégis ébredést kérek. Föl kell ébrednie a léleknek, szívnek, a gondolkozásnak.

A lélekre sötét köd borult. Térdepel Róma istenei előtt, de nyugodtságot sehol sem talál. A szív érzi a szeretetet, de nem tulajdona.

A gondolat nem találta meg az Istenhez vezető utat. Ezért hirdetem én az álomból való felserkenést. Új életre serkenni, új napra virradni. A nap ne legyen előkészítője az éj bachanaliájának, ne legyen a robot helye megbízatásunk teljesítésénél, hanem emberi nemesebb elhivatásunk munkaideje.

Rómaiak, hosszú ideje már, hogy köztetek vagyok, mindig figyelmeztettelek s most újból kérlek, *ne álljátok útját a lélek kívánságának.*

Engedjétek, hogy a

a) *lélek tisztaság után;*

b) *a szív az örök szépre;*

c) *a gondolat tökéletességre vágyakozzék.*

Erdő rengetegben jól esik tisztásra jutni, hol a nap sugarait fák koronái nem fogják fel, a ruhát ágak nem tépdésik, hol egy pillanatra megpihenhet a tovább haladó. A föld akadályozó sara után jól esik száraz helyre jutni, hol megtisztul lábunk. Szomjuhozónak jól esik az elért forrás vize. Egy tengerszem erdők közepén gyönyörrel tölt el, mint sötét női haj alatt a szabad homlok s a két ragyogó szem. Szép a Genezáret mosolygó kék szemével. Fölelevenít az oázis, mely után napokon át kutat az éhező csapat. *Igy vágyakozik a lélek is a tisztaságra* Mi mindig erővel fojtjuk el kívánságait s ilyenkor kínosan reszket bennünk, ez a kis része az örök Istenségnek. Elaltatjuk, hogy annál nyugodtabban tegyük a rosszat. Az ember erővel teszi a bűnt. Jobban esik ennek fertőjében fetrengeni, mint a tisztaságban fürdeni. Mindenki ezt teszi. Így tanulja meg a gyermek, ezen kacag az öreg. Erre hivatkozva mondja az apostol: ideje már az álomból felserkennünk. Mennyire szép a tiszta lélek. Olyan, mint egy tengerszem, mint egy oázis, mint egy darab kék ég sötét felhők között, olyan mint egy darabja, része az Istennek. Mennyire szép volt, mikor ez a tiszta lélek ott állott szenvedései között, ment föl a Kálvárián, mikor fényözönnel borított keresztfán imádkozott. Ezt a lelket kellene megértsük s megközelítsük.

Pál apostol szava hozzánk is szól. Ő a jelent akarta megváltoztatni, nekünk is ezt kell tennünk. Az idő szédületes sebességgel halad s a lélek ebben alig mutat valami haladást. A technika megmérhetetlen lépésekkel siet az ismeretleunek felderítésére s a lélek egy helyben áll. Lenyüggő hatalmaktól nem tud szabadulni. Be van fáslizva a hiába-való vágyak selyem leplével, a hasztalan indulatok csipkés kötőjével s ezek melegében oly édesen alszik a lélek. Haladása útját kijelölte Jézus, de nincs aki rajta járjon. A lélek tisztasága egyetlen értékünk, ettől vagyunk legtávolabb. A harangok hiába zúgnak, a templomok üresek. A lélek olyan mélyen alszik, hogy az orgona hangja sem tudja fölébreszteni. Pedig föl kell ébrednie. Meg kell értenie mindenkinek, hogy

az Istent királyi székéből kidobni nem lehet. Vallástalanokkal, istentagadókkal megszűnt már a vita. Isten képe a lelkekbe zárva, de föl kell serkennünk, hogy önmagunkban fölismerhessük. Nincs egyetlen falu, város, melynek belsejében templom és templomok nem állnának. Így nincs egy lélek, melyben ott ne lenne Isten képe. Azonban vannak üres templomok s vannak üres lelkek. Az apa nem hajtja erővel fiát a züllesztés útjára s ha ide téved mégis, mindig siratja. Isten nem űz minket bűnbe s ha ide esünk, kiemelni akar. Irgalmat mutat. Ez irgalom ma is él, éljünk vele. Térjünk vissza hozzá. Az Isten megbocsát. Tisztaságot mutat a léleknek. Meszeljük ki újból az imádság helyének házát fehérre. Szedjük össze az orgona szétdobált sípjait. Húzássuk meg a harangokat s hirdessük újból mindenki számára: itt a tisztaság helye, a lélek egyedül itt lehet nyugodt. Azonban erős hitével elől a pap menjen. Ne reszkessen keze, mikor a biblia után nyúl s imája ne betanult hideg szó, hanem lelke drága cseppje legyen. Az imádkozásra vágyó lélek megérzi, hogy igaz szó hangzik-e a katedrálról vagy másoktól átvett, betanult gondolatokkal gyönyörködtet. Imádkozzék együtt a pap a hivekkel s ne a hivekért. Igen „ne álljátok útját a léleknek, mikor tisztaságra vágyik“.

b) Ideje immár az álomból felserkennünk, *hogy a szív keresse az örök szépet.*

Amit a jelen szépnek tart, az sohasem a szép tökéletes fogalmának mutatója. Avagy szép volt-e az apostol idejében az az orgia, melybe belefult a lélek? Szép volt az a hatalmi törekvés, mely felé szaladtak? Értékes volt-e az áldozat, mit a lány mutatott be a szerelem istennőjének? Múló szépségek, melyek nem bírnak az „örök“ fogalom erejével. A szív örök szépre vágyik. Nem azok az érzelmek teszik széppé, melyek közönséges jelentkezésükkel közönséges történeteket szülnek. Nem is azok, melyeket korokként kivet magából s korokként változik. Az apostol az álomból való felserkenést az örök szép felismerésében látja. Örök szép a családi élet történetében: a gyermeki, szülői, testvéri szeretet; társadalmunkban: szeresd felebarátodat, mint önmagadat; egyházunkban: szeresd az Istent, lélekben és igazságban imádd; fajunk történetében: szeresd azt a helyet, melyet szülőföldednek tartassz, hol fajod él, küzd, szenved. A szív minden más érzése muló dalként, vagy muló szenvedélyként jelentkezik: „Az a szeretet legyen bennetek, mi volt a Jézus Krisztusban“. Vajjon mi van meg bennünk ebből? Meg van a család iránti szeretet, de nem csiszolt márvány alakjában. Gondoljon itt mindenki családi életére. Ha ott a hitves hitvesével, megértő, mindig szép, békés hangon társalog, ha nincs ellentét s nem hallszik az utcára a lárma, ha a gyermekek testvéri szeretettel viseltetnek egymás iránt,

akkor meg van közelítve a szeretet. Ha a családi élet szépségében maga a pap vezet, mert a szépet először attól várjuk látni, aki prédikálja s innen, mint egy példaadó helyről indul az tovább, akkor remélhetjük az örök szép felé való törekvést. Ha a társadalomban úgy állunk egymás mellett, mint a mozaik egyik köve a másikhoz, soha egymásra nem támadva, rosszat nem gondolva, akkor megközelíthetjük a szeretetet. Azonban ezt elérni olyan nehéz. Olyanok vagyunk, mint a napraforgó, mely mindig a fény, a sugár után indul s ha jön az est, szomoruan hajtja le kövérségtől duzzadó fejét. Célunk kivívásához nem válogatjuk az eszközöket, a barátokat érdek s nem belső érzelmek szerint keressük. Igen gyakran a családi élet alapításának sem a szeretet az alapja. Amilyen messze volt Róma a szeretet gyakorlásától, olyan messze vagyunk mi is. Az egyház iránti szeretet is alszik mélyen. Meg-meg csillog néha vagy csak egyszer, mint egyházmentő gondolat, de azután ennek állandósítása melletti gondolatok helyett, üres fitogtatásba megyünk, mellveregetésbe esünk. Az egyházi adó kérdése, mely a szíven át szeretet adománnyá kellene legyen, csüng a levegőben, mint egy „jó lenne“ kívánság, de megvalósításához hiányzik a szeretet. Hiányzik a szív. Ezért kellene az álomból felserkennünk, hogy a lélek megnyerje a tisztaságot, a szív az örök szépet, az egyéni gondolkozás pedig

c) *tökéletességre kellene törekedjék.*

„Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes“. Kétezer év története beigazolta e kijelentés frázis voltát. Azt a pontot elérni sohasem fogjuk, de a készséget bírunk kell a harcra. Még mindig ott állunk a Jézus eszméinél, melyek közül az anyaszentegyház megvalósításán kívül semmi sincs. Pedig nem lehet ott vesztegelnünk már csak azért sem, mert nekünk nem lehet ez eszméket úgy magyaráznunk, mint Pál apostol idejében. A fejlődő, nemesülő gondolat előtt, tisztulnak az eszmék, gyakorlatban kivihetőbb formát öltenek.

A tiszta eszmék megvalósíthatásának gyakorlati eszközei azok, melyeknek keresésére hív fel az apostol s melyet nem tudunk eléggé hangoztatni a jelenben. A vallásról, szeretetről, igazságról alkotott fogalmak testet öltésének munkálatai tökéletlenek. Pedig ideje volna az álomból felserkennünk. Keveset is törődünk e kérdésekkel. A mi gondolatainkat lekötik a hétköznapi érdekek, az a munkakör, melynek szolgálatában állunk. Ezt igyekszünk szépíteni, találmányokkal előbbre vinni, csodákat eredményez a tudomány terén, a krisztusi eszmék azonban véka alá rejtve állanak s egy lépést előbbre vinni nem tudjuk.

A templomi beszédek hiábavalóknak tűnnek fel, inkább bírálják, minthogy a lélekre ható erejét önmagukba zárnák; a leirt beszéd is ez alá esik. Ma mindenki bírál imát, beszédet, palástot, ahelyett, hogy a

templomba imádkozni járna, Nincs eszméje a katedrának — mondják — azért, mindenki gondolat „kitermelés“ helyett, mindig másokra támaszkodik. Bizony ideje volna az álomból felserkenni s ne csak a szószékből várni a gondolatokat, hanem adni is eszméket.

Jókai, a nagy regényíró egyik műnkájában ezt jegyzi fel: „A Golgotha az eszmék koronázási dombja“. Ez a koronázási domb olyan ritkán áll előttünk s ritkán emelünk újakat melléje. Semmisem mutatja inkább ez irányu tehetetlenségünket, mint az, hogy még mindig csak hozzátérünk vissza s folyton emlegetjük tanításait, mint életfelhívásokat. Melyek még mindig csak *felhívások*. S azok is maradnak. Pál apostol valósított meg közülök, mi csak kerülgetjük s lehetetlennek tartjuk megvalósítását. Az emberi elmének könnyebb volt a villanyt hatalmába keríteni, a repülőgépet megindítani, emberpusztító gázokat előteremteni, de a krisztusi eszmék még mindig felettünk lebegnek. Nem a Jézus utopisztikus gondolatai állanak előttem, hanem azok, melyekre hétköznapi életünkben is szükségünk van. Nekünk a jelen szemüvegén át kell vizsgálnunk s magyaráznunk az eszméket, hogy a megvalósíthatás harca ne legyen hiábavaló.

Ideje már felserkenni az álomból. Nézzétek, mily tisztán emelkedik a nap a Tiber hullámaiból. Róma ébred. Az ébredő Róma szembetalálja Pál apostolt, ki a lelki ébredésre tereli a figyelmet.

E felhívás nekünk is szól.

Ideje az [álomból felserkennünk, hogy a lélek tisztaságra, a szív az örökszépre, a gondolat tökéletességre virradjon Amen.

Ütő Lajos,
székelykereszturi lelkész.

Építsük meg Sionunk kőfalait.

Nehemiás 2., 17b. „Jertek, építsük meg Jeruzsálem kőfalait, hogy ne legyünk ezután gyalázatul”.

Az örökélet beszédéből egy panaszos felhívó szózatot olvastam fel, hogy annak alapján szóljak hozzátok. De miképpen lehet e szavakat elmélkedésünk alapigéjévé tenni? — kérdezhetitek; Hiszen ezek a babiloni fogságból visszatért Nehemias szavai a zsidó néphez! Valóban úgy van, de ha én mégis ezek alapján kívánok hozzátok szólani a végre, hogy titeket általok Isten lelke megvilágosítson, feladatotokat megmutassa s annak megoldására szent elhatározást és erőt adjon: nem követek el Isten igéjén semmi erőszakosságot. Az alapul vett igék Nehemias ajkairól hangzottak el a zsidó néphez, de hangzanak azok felénk is 2372 esztendő távolából, nemcsak azért, mert az örökélet beszéde mindig igaz marad, hanem azért is, mert az a kép, melyet az igék a fogságból megszabadult zsidók helyzetéről felmutatnak, olyan hasonlatosságot tüntet fel a mi unitárius egyházunk mai helyzetének képével, hogy szinte megdöbbenünk annak láttára.

Sokan nem látják, sokan tagadják ezt a hasonlatosságot, azért vizsgáljuk meg a két képet, hogy felismerve a hasonlóságot, lelkünkbe hasson Nehemiás panaszos felhívása s álljunk munkába mindnyájan, *építsük meg a mi Sionunk kőfalait s ne legyünk többé gyalázatul.*

*

A babiloni fogság nehéz igája végre lehullott a megbünhödött zsidó nép vállairól. Szabad volt visszatérnie az ígéretnek, az atyáknak földére. Szabad volt felépítenie az Urnak lerombolt templomát s hirdetni abban az ő törvényeit. A megszabadult nép egy része örömmel üdvözölte a szabadságot s neki fogott a munkának, hogy eltakarítsa a pusztulás romjait s azokon egy új, boldog hazát alkosson magának.

Amíg a fogságnak szenvedésekkel teljes földéről felzarándokolt alyái földére, ajkán zengett a hálaadó ének s lelkét ki sem beszélhető örömmel töltötte el az a ragyogó kép, amelyet a reménység festett szeméi elé arról az országról és boldogságról, amely reá várakozik. „Mikor visszahozta az Úr Sionnak foglyait — éneklé a zsoltáriró (126. Zsoltár 1—2.) — olyanok voltunk, mint az álmodók. Akkor megtelt a szánk nevetéssel, nyelvünk pedig vigadozással. Akkor így szóltak a pogányok: Hatalmasan cselekedett ezekkel az Úr“.

S a mi unitárius Sionunknak nem volt-e ilyen fogsága és ilyen csodálatos szabadulása? De igen! Ha az igazságos Isten megpróbálta az ő választott népét, bizony megpróbálta a mi unitárius egyházunkat is. Ha a zsidó nép történetét százéveken keresztül csak szenvedés, pusztulás és könnyhullás töltötte be, mindezekben volt részünk elég bőven nekünk is. Ha elvétel, leromboltatott Izrael szent temploma: elvételtek a mieink is. Nyomoruság, pusztulás, könnyhullatás volt a mi részünk is háromszáz esztendőn át s Istennek bojdogító ígéje majdnem elfojtatott ajkainkon

De egyszer ütött a szabadulás órája nekünk is. Szabad volt felépíteni elvett vagy lerombolt templomainkat s hirdetni azokban Istennek boldogító ígését. Olyanok voltunk mi is, mint az álmodók. A mi szánk is megtelt nevetéssel és a mi nyelvünk vigadozással. Ajkunkon zengett a hálaadó ének és a mi lelkünket is kimondhatatlan örömmel töltötte el az a kép, amelyet a reménység festett elénk arról a felvirágzásról, amely anyaszentegyházunkra várakozik.

*

De ime, a fölszabadulás és föllélegzés után hatvan évvel panaszosan hangzik a nép felé Nehemiás szava: „Ti látjátok a nyomoruságot, amelyben vagyunk, hogy Jeruzsálem pusztán hever és kapui tűzben égtek meg!“ Hát nem valósult meg az a boldog ország, amelyet a reménység festett a megszabadult nép elé? Hát újra csak szenvedés és nyomoruság Izrael népének osztályrésze, hogy Jeruzsálem pusztán hever és védő kapui tűzben égtek el?!

Igen, még mindig tartanak a megpróbáltatás nehéz esztendei; mert a mult még nem tudta megtanítani Izrael népét az Istenhez való hűségre, törvényei teljesítésére és magasztos hivatása betöltésére. Felépítette ugyan a templomot, de nem töltötte azt be hit, hűség és szeretet, hanem csak a se hideg, se meleg lanyhaság. Hasztalan hangzott feléje az isteni intés: „Irgalmasságot kívánok én és nem áldozatot; az Istennek ismeretét inkább, mintsem égő áldozatot!“ (Hóseas 6, 6) azért nem hatolt fel az égre más, csak a lelketlenül, lanyha megszokással hozott

áldozatok füstje. Hasztalan hangzott feléje: „Mosódjatok meg, tisztuljatok meg; távoztassátok el szemeim elől cselekedeteitek gonoszságát. Szűnjetek meg gonoszt cselekedni; tanuljatok meg jót tenni. Törekedjetek igazságra; javítsátok az erőszakoskodót; pártoljátok az árvák és özvegyek ügyét“, azért mégsem hagyta el vétkeit, hanem újra összekeveredett a pogányokkal s imádta azok bálványait. Nem javította az erőszakoskodót, hanem maga is melléje állott s nemhogy fölvette volna az árvák és özvegyek ügyét igaz szeretettel, hanem fölemésztette az özvegynek házát, az árvának kenyerét. Az önmagát elhitt bizakodás; az Isten és az Ő dolgai iránt való közönyösség; a pogányokkal szemben a hitben való ingadozás és engedékenység s a magasztos hivatásról való teljes megfélekedés burjánzott fel újra Izrael népe között; csoda-e hát, ha újra megnehezedett felette Istennek sújtoló keze s ha az Isten-től várt boldogság nem akart megvalósulni?

Hát a mi reményeink valóra váltak-e? Virágzik-e, boldog-e unitárius Sionunk?! Erre a kérdésre csak az adhat igenlő választ, aki bezárja szemét a tagadólag intő jelenségek előtt. Aki nyitott szemmel vizsgálja egyházunk állapotát, sajnálattal kell látnia, hogy a külső dolgokban alig-alig haladtunk valamit, a belső dolgokban pedig éppen visszaestünk. Nem mondom, hogy egyházunk külső kormányzása nem halad rendben; de vajjon egy egyháznak az élete csak a külső kormányzatban áll-e? Korántsem. A főkérdés az, hogy a bensőjében él-e, hat-e az evangélium ereje; megvan-e benne a hűség, az áldozatkészség s minden dolgaiban a szeretet vezérli-e?

Ha már ebből a szempontból vizsgáljuk egyházunk mai helyzetét, akkor szomorúan kell beva'lanunk, hogy a remélt virágzás és boldogság nem teljesegett be. Mint a fogságból visszatért zsidók, úgy mi is felépítettük őseink elfoglalt vagy lerombolt templomait. Megzendült bennük újra a hálaadó ének és a Krisztus evangéliuma. Híveink seregestől jöttek az Úr hajlékába... De azután? ... Azután elhallgatott az ének, színtelenné, erőtlenné vált az ígehirdetés és a még nem rég szűk templomok tágasokká váltak, mert nem volt áhítatos hívő sereg, mely azoknak padjait betöltötte volna. Itt-ott talán még hallhattok égisz törő éneket; láthattok Isten ígéje után sóvárgó lelkektől zsúfolt templomokat, de a legtöbb helyen csak úgy konganak az Úr hajlékai az ürességtől.

A vallásosság, az egyháziasság — sokaknál csak olyan szóval — szájjal való, de hiányzik belőle az igaz melegség, az áldozatkészség és az igaz szeretet. Addig keresztényeknek, unitáriusoknak valljuk magunkat, amíg áldozatot, a szeretetnek cselekedetekben való megmutatását nem kívánják tőlünk, de mihelyt ezt kívánják, kész a százféle kifogás, kész az elégedetlenség vagy éppen az egyházzal való szakítás. Mennyi

építeni, alkotni való volna előttünk, de mihaszna, ha az egyháztagek közönyösségén, vonakodásán és ellenszegülésén a legszentebb szándék is megtörik?

Meggyőződéseim, hogy miként a zsidó nép elé azt tűzte feladatul Isten, hogy elvigye a tisztább Isten-ismeretet a pogány népekhez és azokat elvezérelje az egy igaz Istenhez, úgy a mi anyaszentegyházunknak is az volna a feladata, hogy határait mind tovább terjessze; az evangéliumot elvigye a haza minden nyelvű és vallásu népéhez s az egy igaz Isten tiszta, hamisítatlan tiszteletében és a keresztény munkás szeretetben egyesítse. Vajjon teljesítjük-e e hivatásunkat? Dehogy teljesítjük! Még igazán eszünkbe sem jut; éppen mint a zsidó népnek. A külső törvény védelme nem a munkára, nem szent hivatásunk betöltésére serkentett, hanem rácsábított a hiu bizakodásra, elringatta lelkünket a hitközönyösség halálos álmába. Ahelyett, hogy terjesztettük volna egyházunk határait, engedjük magunkat visszaszoríttatni s erőseinket a titkon áskálódó ellenség által aláaknáztatni. Önkormányzatunknak, egyházi és iskolai függetlenségünknek már csak a rongyait őrizgetjük s mihelyt ledőlnek a külső törvény védő bástyái, a tétlen szemlélődésből rémült ébredésre keltenek föl minket a meg nem látott, vagy közönyösen szemlélt bajok következményei. Az egyházi terheket megunt s a lelki szükségleteiket kielégítve nem talált emberek százai s talán ezrei szakadtak le egyházunk testéről!

Mondjátok! nem így vannak-e mindezek? Hol van itt tehát a virágzás, a boldogság? Bizony mint ahogy pusztán hevert Jeruzsálem s kapui tűzben égtek meg, úgy pusztán hever a mi unitárius Sionunk is, s megégett kapuinak füstölgő üszkei meredeznek felénk.

De ne legyen ez így tovább! „*Jertek építsük meg Jeruzsálem kőfalait és ne legyünk többé gyalázatul!*“ Jertek, emeljük föl elestéből egyházunkat s tegyük virágzóvá, boldoggá! De hogyan, miáltal tegyük azzá? Annak lelke által, aki mindeneket megtehet és mindenekre képesít: az Istennek lelke által.

Sokan látják már a veszedelmet, mely egyházunkat fenyegeti; sokan keresik és kínálják a megmentés eszközeit, de nincs és nem lehet másban segedelem, mint csak abban, ha ujjászúljuk önmagunkat s egész egyházi életünket az Isten lelke által. Ha megakarunk maradni és felépülni úgy, hogy az életnek semmiféle szele és árvize meg ne rendítsen minket, akkor nincs s nem lehet más választásunk, mint visszatérni Jézushoz: „mert más fundamentumot senki sem vethet azonkívül, amely egyszer vettetett, mely Jézus Krisztus“, (Csel. 4, 12.) „és nincsen senkiben másban idvesség, mert nem adatott emberek között ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk!“ Igen! keressük

először Istennek országát és annak igazságát és azután mindenek megadatnak nekünk! Istennek országát és annak igazságát keresni, ez a mi célunk. Ez a célja egyházunknak is, hogy Jézus evangéliumát bevigye mindenkinek a lelkébe s ezáltal óvja meg a bűnök és közönyösségnek veszedelmeitől; ezáltal támasszon bennök Istennek tetsző új életet s ezáltal tegye őket igazi, hívő, hithű, áldozatkész és jézusi szeretettel teljes keresztényekké és egyháztagokká. Csak egyesített erő, egyesített buzgó könyörgés segíthet meg minket!

Afiai! Halljátok meg Nehemiásnak hozzátok is intézett panaszos szavait: „Ti látjátok a nyomoruságot, amelyben vagyunk, hogy Jeruzsálem pusztán hever és kapui tűzben égtek meg!” Halljátok meg és hirdessétek mindenkinek; nyissátok fel lelki szemeiteket; az evangélium által támasszatok lelkükben hitet, hűséget, áldozatkésztséget, szeretetet s aztán jertek el, de jertek el mindnyájan, hogy egyesített erővel, hittel, buzgó könyörgéssel *„építsük meg Jeruzsálem kőfalait és ne legyünk többé gyaldzatul”*. Ámen.

Geréb Zsigmond
fiatfalvi lelkész.

Isteni gondviselés.*

Zsolt. 145., 15.

Egy világhírű tudós abból a tapasztalatból, hogy a földön élő emberek száma évről-évre szaporodik, a föld pedig ezután is csak akkora lesz, mint eddig volt, azt jósolja, hogy néhány ezer év múlva az emberek olyan sűrűn fogják ellepni a földet, hogy nem lesz képes elegendő élelmet, főleg kenyérnek való gabonát teremni a megszorodott emberek számára. Hanem azért a tudós nem félti éhenhalástól az emberiséget, mert bizik a haladó tudományban s reméli, hogy ez mint eddig oly sok szükségen segített, úgy bizonyára a valamikor beálló kenyérszükségen is segíteni fog, ha másként nem, hát úgy, hogy valami mesterséges tápszert talál fel, ami a kenyér helyét pótolni fogja. A tudós tehát az emberi tudományra támaszkodik, ettől várja a szaporodó emberiség fokozódó igényeinek s így kenyérszükségletének a kielégítését is. Hát én k. ai. meghajlok a tudomány előtt, szívesen elismerem, hogy ez tényleg nagy hatalom, nagyszerű találmányaival mindegyre ámulatba ejti a világot. Elhiszem, hogy a valamikor bekövetkezendő kenyérszükségen is segíteni fog. De én, mint a hit és vallás egy szerény hirdetője, látok, ismerek egy más, az emberi tudománynál végtelenül nagyobb hatalmat, akiről hiszem, hogy gondja lesz az emberiségre a jövőben is, mint gondja volt a múltban. És ez a nagy hatalom, akiről a tudós hallgat, de akiről én e helyen nem hallgathatok, nem más, mint az örökkévaló Isten, aki szent könyvünk tanítása szerint sok sok ezer évvel ezelőtt megígérte s gondoskodott is arról, hogy míg ég és föld leszen, a vetés és aratás soha meg ne szünjék. Én hiszem, hogy amint az Isten végtelen, ép úgy kimeríthetetlen az Ő javainak tárháza a föld is, melyből minden terményeit s így az embereket is eltartja

*) Ehhez a prédikációhoz az alapeszmét s néhány gondolatot Dr. Miller I. R.—Szász Károly: „Csendes órák” című művéből merítettem.

minden időben. Én hiszem, hogy míg a föld fennáll s rajta emberek élnek, mindig igaz marad a kegyes zsoltáriró hitteljes mondása: „*Uram, mindeneknek szemei Te reád néznek, mert mindeneknek Te adsz eledelt alkalmas időben*“. Istennek erről a soha meg nem szűnő gondviseléséről kívánok elmélkedni e szent órában, mi végre szives figyelmet kérek.

Isten gondviseléséről gondolkozva, nem tudom mit csodáljak inkább: az Ő javainak kimeríthetetlen bőségét, avagy azt a bölcs módszert, melyet azoknak célszerű kiosztásában követ s amellyel biztosít arról, hogy soha sem jön olyan idő, melynek számára új és elégséges áldás ne legyen. Úgy képzelhetjük az örök Gondviselőt, mint egy előre látó bölcs és gondos atyát, aki meggyűjti, biztos helyen elrejt s így őrzi meg vagyonát gyermekei számára és nem egyszerre, hanem részletekben juttatja kezükhöz, mindig csak annyit, amennyi az elő álló szükség enyhítésére épen elég. Úgy van k. ai.! Isten már kezdet óta számtalan jókat raktározott el a földben, a vízben és a levegőben s ezeket úgyszólván a természet kincsházaivá tette a mindenkori szükség kielégítésére. Évezredek át rengeteg erdőségeket sülyesztett a föld rétegei közé. Aranyat, ezüstöt s különféle fémeket és érceket szótt a sziklák ereibe. Gyógyerőket rejtett a növényekbe, ásványokba és források vizébe, hogy azokat időről-időre kiszolgáltassa földi gyermekeinek.

Értelmes ember nem mondhatja, hogy mindezek csak úgy véletlenül jöttek létre. Isten bölcs előrelátásából, jóságos gondoskodásából rejtettek el azok, hogy az emberi faj szaporodásával és fejlődésével elő álló szükségek kielégíttessenek. Így, mikor az erdőségek a kihasználás folytán megapadtak s a tüzelőanyag nem volt elég, felfedeztettek a kimeríthetetlen kőszéntelepek, amelyek tehát nem akkor jöttek létre s nem emberi tudomány által teremtetek, hanem Isten bölcs intézkedése folytán raktározattak el az elmúlt évezredek folyamán; de a raktár csak akkor nyílt meg, mikor a szükség beállott. És mikor a régen használt világítószer, a mécses vagy faggyúgyertya már nem volt kielégítő: egymásután megnyíltak az addig rejtve volt gazdag kőolajforrások s mikor a rohamosan fejlődő igények kielégítésére ezek sem voltak elégségesek, a tudomány kitalálta a világító gáz előállításának módját. Ennek helyébe lépett legújabbán a villamosáram, mely szintén nem új teremtés, kezdet óta ismeretlenül ott lappangott minden testben, a felhőkben is megmútatva és hallatva olykor rettenetes hatalmát a cikázó villámokban és földetrázó mennydörgésekben; ma pedig a tudomány által felfedezve, megfékezve a legtökéletesebb világítószerül szolgál.

A bölcs Isten, a jóságos mennyei Atya így raktározza el javait kezdet óta; a szükség, a tudomány és a munka a kulcs, melyek a raktárt az emberek számára megnyitják. És ezt a bölcs módszert követi

az isteni gondviselés a mindennapi kenyérről való gondoskodásában is, amint ezt évről-évre tapasztaljuk. Kezdetben teremtett Isten talán csak egy búzaszemet, de azt a szaporodásnak, mondhatni az örökéletnek olyan kellékével ruházta fel s a földet is olyan termő erővel áldotta meg, hogy ez a búzaszem időfolytán annyira megszorodott s oly nagy mennyiségben lepte el a földszínét, hogy ma már az emberek millióinak legfőbb eledele, mindennapi kenyere telik ki belőle. Igaz, hogy a buza ily nagy mérvű elszaporodását az emberi tudomány és szorgalom is elősegítette az által, hogy a talaj minél tökéletesebb megművelésére s termő ereje fokozására megfelelő eszközöket, módokat és anyagokat talált fel és alkalmazott. Ámde azért igaz marad a vallás tanítása, hogy emberé a munka, Istené az áldás s hogy az ember fáradtsággal keresi, de Isten adja meg a mindennapi kenyeret. Ugyanazért, bár a tudomány fontos szerepét, mint egyebekben, úgy a mindennapi kenyér megszerzése körül sem tudom, nem is akarom kétségbe vonni, vagy lekicsinyelni, mégis alázatos hittel és hálával, bizalommal és teljes meggyőződéssel ismétlem a zsoltáriró kegyes király szavait: Uram! mindeneknek szemei Te reád néznek, mert Te adsz mindeneknek eledelt alkalmas időben.

*

Azonban nekünk nemcsak testi, hanem lelki eledelre is szükségünk van, hiszen Jézus is megmondotta, hogy nemcsak kenyérral él az ember, hanem Istennek igéjével is. És a mi mennyei Atyánk lelki eledelünkről is kegyelmesen gondoskodik. Ebből is nagy készletet tart fenn az emberek számára. Gondoljunk csak a bibliára, a lelki áldások kimeríthetetlen kincstárára, melyben minden új nemzedék új eszméket, új lelki táplálékot fedez fel s melynek minden mondásából új erőt merít a hívő lélek. Ezt bizonyítja minden egyéni tapasztalás. Már gyermekkorunkban halljuk vagy olvassuk a bibliát. Igaz, hogy legbecsesebb mondásait akkor még nem értjük; a bennük levő világosságot és vigasztalást azonnal nem fedezzük fel, mert még szükségünk nincs rá. Majd ifjkorunk vidám napjaiban újra olvassuk vagy halljuk azokat; de teljes fenségében még akkor sem tárul fel előttünk e gazdag lelki kincstár. De ha egyes szavait emlékünkből megtartjuk, életkorunk előhaladtával tapasztalataink föltárják azt, amikor aztán új érzelmek és gondolatok nyilatkoznak meg bizalmas szavaiban. Igéretük, melyek előbb színtelenek voltak, mintha halvány tintával lettek volna írva, később ragyogni kezdenek előttünk, mert a tapasztalás és a szükség felfedezte valódi értelmüket és becsüket. Így, amidőn földi jóllétünk fénye elhalványul, egészségünk, erőnk elhagy; midőn kellemetlenségek és szenvedések jönnek

reánk, emberekben csalatkozunk, szomorúság vesz erőt rajtunk, csapások zúdulnak reánk; szerencsénk csillaga aláhanyatlik és mi sötétben maradunk: a biblia egy-egy mondása, mely régóta emlékezetünkben van, anélkül, hogy világítana, hirtelen fellobban s mint egy égi lámpa ránk löveli áldott sugarait. Nem volt-e fénye előbb is e szónak? De volt, csak hogy szemünk nem látta, míg a világ lámpái ki nem aludtak és sötétben nem maradtunk. Ez a lelki jó félre volt téve arra az időre, mikor szükség lesz rá. És így van az minden lelki jóval; úgyszólván életünk útjának hosszában vannak elhelyezve, mindenik a maga helyén; mindeniket csak akkor találjuk meg, mikor szükségünk van rá. De hát minek is előbb? Hiszen így meg sem tudnók becsülni. De lássunk ennek megvilágítására egy pár bibliai mondást: „Jöjjetek hozzám, kik elfáradtatok és megterheltettek, én megnyugtatlak titeket”. Ekként hívogat az Ur. De világos, hogy e hívogató szavai nem a gond nélkül élő gyermekekhez s nem is a pálya kezdetén levő ifjakhoz szólnak, kik azt meg sem értenék. Hanem szól azokhoz, akik a munka és küzdelem súlyos terhe alatt kifáradva, nyugalom után óhajtoznak. „Hívj segítségül engem a te nyomoruságodban s én megszabadítlak téged”. Természetes, hogy az ilyen biztatás nem a jóllétben élőkhez szól, hanem azokhoz, akiknek életsajkáját a nyomoruság és szenvedés hullámai csapdossák s szabadulást csak Istentől remélhetnek. „Bízd reám gyermekeidet és bizzék bennem a te özvegyed, én eltartom őket”. Ily biztatás nem szólhat a boldog nőnek, aki erős férj karjára támaszkodik, sem boldog gyermekeknek, akik gondtalan játszadoznak gondos atyjuk közelében, hanem szól olyanoknak, akik elveszített jó apa és hű férj koporsója körül könnyezve imádkoznak. Így a számunkra félretett lelki jók: világosság, vigasztalás, bátorítás mindenütt a valódi szükség helyén várnak reánk s a segítséget csak akkor kapjuk meg, mikor a baj, a veszedelem közletről fenyeget. Gyakran megtörténik, hogy bánat jő reánk, de vele jő a vigasztalás angyala is és „akik sírnak, megvigasztaltatnak”. Gyakran csüggedés szállja meg lelkünket, de az isteni ígéret a remény csillagát gyújtja fel előttünk s mi bátran lépünk az útra. melyen Ő vezet. Keserű poharat ad kezünkbe az élet, de kiderül, hogy a keserű pohárban orvosság van. Jő a halál s azt hisszük, hogy mindennek vége, pedig a halál csak kezdete az igaz életnek, mert a csalódás hazájából az örök béke és üdv honába vezet. Ugyanazért Istennek a lelki jókról való gondoskodására gondolva is, rendületlen bizalommal ismételem a zsoltáríró kegyes király szavait: „Uram! mindeneknek szemei Te reád néznek, mert Te adsz mindeneknek eledelt alkalmas időben”.

Ilyen érzelmek és gondolatok töltsék be szivünket és lelkünket

ezekben a napokban, midőn a mindennapi kenyeret adó gabona learatásával és betakarításával foglalkozunk. S ha eközben eszünkbe jut a nagy tudósnak az emberiséget fenyegető kenyérszűkségre vonatkozó szomorú jóslata: keressünk megnyugvást hitünk könyvének biztatásaiban, Istennek csodálatosan bölcs és kegyelmes gondviselésében, melynek javai soha el nem fogynak. De félre ne értsük Istennek rólunk való gondoskodását. Nem azt jelenti ez, mintha mi összedugott kezekkel várhatnók akár testi, akár lelki áldásait. Hanem csak azt, hogy azok nem véletlenül állanak elő, nem is ember teremti azokat, hanem munkánk igyekezetünk és imádkozásunk után Isten áld meg azokkal minket. A mi kötelességünk tehát az, hogy dolgozzunk és imádkozzunk s bizó reménnyel tekintsünk a jövőbe, követve az égi biztatást: ember küzdj és bízva bízzál! Amen.

Gál József,
recsenyédi lelkész.

* Ehhez a prédikációhoz az alapeszmét s néhány gondolatot Dr. Miller I. R.—Szász Károly: „Csendes órák” c. művéből vettem.

Anyák ünnepe.

(Az országszerte megindult mozgalom első fecskéjeként a kolozsvári vasárnapi iskolás gyermekek által rendezett Anyák-ünnepének délelőttjén elmondattott a kolozsvári unitárius templomban.)

Alapige: Deut. V. 16.

Az ötödik parancsolat szikla szavait olvastam fel előttetek, keresztény testvéreim, okulásul. Minden egyes szó lángoló tüskebokr, minden egyes mondat zúgó menydörgés annak, kinek szemei vannak a látásra és fülei a hallásra. Lássátok és halljátok hát: a Sinai hegy üzent. Egy óriás csizmákban mérföldeket lépő kor gyermeklelkű vándorai, figyeljetek fel erre a parancsolatra, Mózes szava zeng, ezé a gyermekies kerban élt óriás léleké. Valamikor kőtáblák falába vésték e szavakat, hogy megmaradjanak időknek végezetéig, mert azt hitték: nincsen erősebb fundamentum, mint a szikla. Am, a kőtáblák összetörték, porukat széthordta a mulandóság szele, s csak az maradt meg, amit az a néhány emberi szív törékeny mélyébe beleirt. Ezek a szivek azonban megszázsorozódtak, hangjuk elkiáltott a világ négy tája felé, s hirdelikezt a parancsolatot, amig csak ember lesz e földön, az idők szárnyaló rohanásán által.

Tiszteld atyádat és anyádat . . . Igy tanultuk ezt gyermekkorunkban, s az értelem ösztönös munkájában felcsillannak a régi szavak. A régi szavak . . .? De hát a régi érzések? Jön-e még vissza halk zengéssel édes anyánk altató dala? Jön-e még vissza sutogó szóval az a mese, amelyet úgy szerettünk? Jön-e még vissza csendes sirással az a perc, melyben engedetlenségünk következményei után bocsánatot kértünk? Ó ez az élet kemény és fájdalmas játék, úttalan pusztaságban, kietlen sivatagban! Befűtta-e vajjon e sivatag sűrű futóhomokja édesanyánk utánunk járó lábanyomát?

Ez alkalommal csak felét fogadjuk meg az ötödik parancsolatnak: elmélkedjünk az édesanyáról.

Van-e erő, mely látóvá teszi a vakot, hallóvá a süketet, megértővé az önzőt és adakozóvá az irigyet? Bizonyára van: az Isten! És Istennek drága ajándéka az anyaság. Láttatok-e már fiatal lányt, aki azt gondolja, ő az életnek célja egyedül? Aki botor önimádásban éli életét, akinek a szín csak akkor pompázatos, ha rajta szinesedik, a virágnak csak akkor van illata, ha az ő kebléről ontja parfümét, a zene csak akkor szép, ha az ő ablaka alatt húzzák, és a férfi, ha őt imádja?

Vagy láttatok-e szegény, négy fal között felnőtt leányokat, akik elhúzódva az élet nagy viharai elől, mint az ibolya, árokpartján, bokrok tövében, nagy fák árnyékában tengetik életüket? Az élet zúgó szele nem érinti ugyan szirmaikat, de a napsugárt is csak másodkézből, lombokon keresztül kapják.

És ime, Istennek látó szeme végigvillámlik, áldó mosolya végig világít rajtuk, eljön a nagy beteljesülés és ők egy csapásra megváltoznak. Felnyílnak a szemek, hallóvá válnak a fülek. Az önző, csak önmaga körül forgó leány mindent feláldozó, boldog anya lesz és a szelőtől is félő, rejtőző ibolya gyermekeiért küzdő, az élettel merészen szembeszálló asszony. Aki azelőtt királynő akart lenni, lesz szolgálóleány, aki pedig még a halk szellőnek is térdet, fejet hajtott, lesz mindennél dicsőségesebb, pompázó rózsa. S mindakettő egyformán megelégszik egy névvel, melyben pedig királynő és koldusasszony, világszépség és árokparti igénytelenség egyformán osztozkodnak, ezzel a névvel: édesanya.

Édesanya ... Nem lehet ezt a szót kimondani anélkül, hogy az ember, lélekben legalább, meg ne csókoljon egy áldott kezét!

A régiek istenként tisztelték az anyát. Az asszirok és babiloniak imádták a születés és lét istenét Ishtárt, ki eljött galambfogatóján, napsugár ösvényen, tündöklő csillogásban, és fehér tisztaságban, az emberiség örök áldásaként. Az egyiptomiak leborultak Izisz előtt, nemcsak mint az életet adó, szent anya előtt, hanem mint a szülők és gyermekek egymás iránti szerelmét őrző, jóságos istenség előtt. És a katolikusok szent szűz Máriája megtestesítette a fájdalmas anyát, ki nemcsak szereti egyszülött fiát, de le is kell hogy mondjon róla, el is kell hogy veszítse őt, hogy az emberiséget megtaníthassa szeretni.

Mi nem hisszük mindezt. A mi felfogásunk szerint Isten osztatlan egység, mindent magába foglaló lélek, kinek *áldásai* csak, és *nem részei*, a fiu, a szentlélek, a szeretet, a békességre igyekezés, az élet, az álom, a szerelem és az édesanya. De talán épen ezért, jobban áldjuk mi az Istent, hogy embereknek, földi férgeknek, ilyen szent és magasatos ajándékokat adott. Mi csak mint embereket tiszteljük az anyákat, a római Patriciáktól a magyar nagyasszonyokig. Az anyákat, kik mindent odaadtak, mosolyukat, szépségüket, leányálmaikat, átvirrasztott éjsza-

káikat, vörösre sirt, vagy könnyezésig varrott szerető szemeiket — a fiaknak és leányoknak, hogy aztán odaadják azokat is valakinek, egy idegen nőnek, egy férfinak, a csatamezőnek, a hazának, vagy a halálnak sokszor! Szent mártirium az anyaság, mely ezerszer meghal, ezerszer feláldozza magát és ezerszer újjászületik gyermekeiért.

Tisztelitek-e ti az anyákat? A háború utáni idők mintha meglanyhitották volna ezt a tiszteletet. Va'ami ragadós örület szállt át ezen az önönvérében fetrendő Európán, valami modern hidegség, valami modern közöny, mely jégbilincsekbe zárta a szív nemesebb érzelmeit. Fiukat látunk, akiknek nyűg az anyai szó, leányokat, akik többet akarnak tudni, mint az, aki mindenüket adta. Sőt férfiakat is látunk, akiknek csak játékszer a nő, és asszonyokat, akik féltik a szépségüket. A városok tágas parkettjein tombol a ledérség, az aszfalton rikitó szinben tüntet a meddő, és a székely falvakból hangzik a vészharang kongása: egyre kevesebb lesz az anya!

Ha valami nagy, világot átérő kéz felírná az égboltozatra az ötödik parancsolatot, sokan lesütnék szemeiket. Azért-e, mert nem mernek Isten szemeibe nézni? Azért-e, hogy ne olvassák?

Ha ifju vagy és pezsgő véred száguldó vágyai űznek s új földek és álmok birásától csak édesanyád kérő, vagy tiltó szava tart vissza, ó, ne nézz rá haraggal, keresztény testvérem! Te talán elmész, az ő óvó szava ellenére is, megpróbálsz kicsalogatni a ködbeburkolt titkot, az élet eddig elrejtett misztériumát; lábaid talán új utak ismeretlen köveit tapossák s idegen föld idegen népe lesz hazád és barátod, elhagyott fészked ismerős arcai helyett. S lehet, ó majdnem biztos, hogy megcsúfol a megismert titok, felsebzi lábadat az új útnak köve, s az idegen föld idegen népe reádtörő ellenség gúnykacajával szemedbe nevet! Hova menekülsz akkor? Csak vissza, vissza! Vissza édesanyád elhagyott kebelére, — vagy talán elhagyott sirhantjára — hogy ott ki sird magad, megtérj, megbánj és újjászüless! Senki, senki a világon nem fog szánakozni, megölelni, megbocsátani és szeretni, — egyedül az anyád!

Ha nő vagy, s életed örök kergetése az élvezetnek, újabb és újabb ösvényekre lépsz, s úgy keresed vágyaid teljét, örömeid csúcspontját, a beteljesülést, ne feledd: egyszer csak beesteledik! Lemegy a nap és kialusznak az élet rivaldáin a lángok. Eltűnik a festék, a talmi arany, a magunkra hazudott csillogás és a tiszta virág életű szépség. Beáll az éj! Mi marad neked akkor? Nem lesznek, akik anyának szólítsanak, eltévesz-

tetted a sok ösvény között éppen azt, mely pedig egyedül adja az egyetlen beteljesülést. Ne légy botor, engedd ajkadra jönni legalább akkor azt a szót, mely célod, álmod, elért valóságod és drága ajándékok kellett volna, hogy legyen, de amelyet te eljátszottál! Suttogd e szót: édesanyám, s gyujtsál porladó sirján emlékezetedből mécslángokat! Ő jobb volt, mint te, ő a te anyád volt!

Az Úristen különös szeretete megáldott minket azzal, hogy Erdély földébe gyökerezett a lábunk. Drága ország, szebb nincs is talán a világon. Ha kincs, gazdagság, földnek mélysége és ekenyom áldása boldoggá tehet, akkor ezen a földön csak megelégedett, örömteljes és egymást szerető emberek kellene hogy éljenek. Boldogok vagyunk-e ezen a földön, melyet a mi Urunk, Istenünk adott minékünk? Nem olyanok vagyunk-e, mint az erdő vadja, mely egymásra tör? Nem burjánzik-e fel ezen a földön a lelki élet minden dudvája, gyűlölség, irigység, rosszakarát? Egymásnak nyelvét vizsgáljuk, hogy eltaszithassuk magunktól, ha nem a mi nyelvünket beszéli. Felkutatjuk a levéltárakat, s ha rájöttünk származására, tüzes bélyeget sütünk homlokára: te nem vagy az én fajtám!

Ó, ha Erdélyben mindenkinek épen élne lelkében édesanyjának képe, milyen mésképen lenne minden! Ha a gyilkos visszaemlékeznék édesanyjára, talán visszarándulna keze a tett előtt. „Édes fiam, erre tanítottalak én?” — hallaná a politikai bérenc, s talán elmenne más, tisztább foglalkozásra. „Édes fiam, hiszen őt is az anyja tanította meg azon a nyelven imádkozni, mint én tégedet a te nyelveden” — hallaná a legdrágább kincsünket üldöző kemény hivatalnok, s megszűnne bűnt látni egy nyelv zengéseiben. Ne mondja senki, hogy tiszteli, szereti az édesanyját, aki más, hasonlóan jó és áldott édesanyák fiait, leányait kész a romlásba dönteni. Ó, ha az ötödik parancsolat frissen lángolna minden szivben, nem lenne olyan sok könny, vád, panasz, szenvedés és megtöretés szép Erdélyországban.

A régi Velence, a tenger első királynője, emlékei közt őrzi egy szép ünnepély szokását. Évenként egyszer kivonult a város előkelősége a tengerpartra, s a dózsé szép szavak kíséretében egy drága kövekkel kirakott gyűrűt dobott a tengerbe. Eljegyezte ezzel a gyűrűvel a tengert s egyuttal zálogul vette a tenger ígétét, hogy vad, haragos habjai, szennyes árja nem fogják bántani az Adria gyöngyét, Velencét.

Pár héttel ezelőtt mozgalom indult meg ez ország széplelkű hölgyei és istenországát munkáló papjai között, hogy egy évben egyszer

ünnepeljünk egy napot az édesanya emlékezetére. Köszönjük meg e napon azt a sok jót, virrasztást, ápolást, aggodalmat és könnyet, amit az édesanyák egész éven keresztül, vagy bizony egy egész életen is keresztül, reánk pazaroltak. Ünnepeljünk hát mi is, mint Velence. Vonuljunk ki mi is, és dobjuk a körülöttünk hullámzó, sokszor szennyes, de mindig háborgó élet-tenger vizébe ezt a drága kövekkel kirakott gyűrűt, az anyák napját. És jusson eszébe mindenkinek, hogy itt nem egy felekezet, nem egy faj, hanem minden fiu és minden leány ünnepli az édesanyát a csecsemőtől kezdve az aggastyánig. Legyen ez a nap életünk új treuga dei-je, ahol megtörik a szenvedély, fajgyűlölet és politikai féltékenység hulláma, s békét varázsol ez ország sokat szenvedett sziveibe.

Fiuk és leányok, s ti mind, keresztény testvéreim, gyűjtsetek virágot erre a napra, mert szent ez a nap, az ötödik parancs, az édesanya ünnepe napja. Ámen.

Szent-Iványi Sándor,
kolozsvári lelkész.

Emlékezés Dávid Ferencre.

Isten nem a halottaknak, hanem az élőknek Istene. (Mt. 22, 32.)

November hónap a halottak napja. A kegyeletes szivek megemlékeznek elhunyt kedveseiről s ekkor gondolunk mi is magas Déva várára. Magas Déva várára! Mit keres a mi lelkünk ottan? A régi regének fájdalmas énekét-e, midőn nagyot merő Kőmives Kelemen felesége vérevel erősíti meg a fellegekbe érő vár falait, vagy pedig a történelem koszorus alakját, nagy Dávid Ferencet, aki halálával tett tanubizonyságot küzdelmeinek, életének komolyságáról, aki önvérével építette föl a hit erős, ledönthetetlen templomát? Nekem úgy tetszik, hogy a rege és történelem, az álm és valóság összefut, egybeolvad. Déva vára körül különösen ezekben a novemberi napokban, mint a holdnak és napnak fénye, midőn a felkelő nap az égen találja a holdat. Mindkettő, a rege és a történelem is nagy tragédiáról beszél, de a két tragédiában nemcsak hasonlóság van, hanem lényegesen különböző elemek is vannak. Kőmives Kelemen dicsőségre és aranyra vágyott s hogy vágya sikerüljön, feláldozta életének osztályosát, feleségét, hogy aztán ne legyen soha, soha nyugodalma önző és kegyetlen nagyravágyásáért. Dávid Ferenc pedig magamagát áldozta fel, hogy az örökkévaló előtt is megmutassa halhatatlan lelke szilárdságát s hogy a jövő kornak is zengje az örökkévalóság szent igéjét. Igen, azok a kövek, az a nem rég is megtépászott börtön, úgy tünnek fel nekem, mintha onnan hatalmas igék hangzanának el a szélrózsa minden irányában, mintha időn, mulandóságon át harsogna a nagy ige: Isten nem a halottaknak, hanem az élőknek Istene, mintha a viharokat is tulharsogva hallanék Dávid Ferenc diadalmas szónoklata: A halál az igazak életének kezdete. Igen, megszólalnak a kövek és hirdetik Dávid Ferenc nagy igéjét.

Mint egy nagy szónoki emelvény, úgy áll lelki életünk közép-pontjában magas Déva vára s megelevenedik lelki szemünk előtt a 16.

századi Erdély mozgalmas életével, nagy hitvitáival, gyönyörűséges eszményeivel s ebben lehetetlen meg nem látnunk a dévai nagy vértanu dicsőséges alakját. Ne nézzük tehát a csunya jelent, nézzük a dicső multat s az emlékezet e nevezetes napján a szokásos gyáva könnyhullatás helyett kíséreljük meg elgondolni és magunkévá tenni Dávid Ferencnek vezérlő eszméit.

1. Dávid Ferencnek egyik legjellegzetesebb tanítása az, hogy az Isten nemcsak lényegében, hanem személyében is egy. Idő-rendben gondolva el, tanításainak elején ez nem domborodott ki teljesen, de mert ez a legjellegzetesebb és legfontosabb pontja tanításainak s mert ezeken épül fel a vallás teljes nagy alkotmánya, ezzel kell kezdenünk. Ismeretes dolog, hogy a keresztény vallás a harmadik század elején lényeges pontokban eltér attól a helyes iránytól, melyet Jézus megmutatott s melyet az első keresztények is követni igyekeztek. Jézus ugyanis mindenkoron az egy igaz Istenről beszélt s magának nemcsak nem tulajdonított isteni nevezetet, hanem még a jó jelzöt is visszautasította. A harmadik században azonban megfélekedtek Jézus egyszerű és tiszta tanításairól s olyan tanokat csúsztattak be az egyház hitelvei közé, melyek az evangéliumban egyáltalán meg nem találhatók. Az Isten egy-személyüségéről való tanítás nem volt nyíltan hirdethető s így az csak egyesek lelkében élt. A 16. századi nagy vallási megújulás vezérei a kereszténység nagyon sok tételét megjavították, de az Isten személyéről való tant nem merték mebollygatni. Dávid Ferenc olyan komolyan vette hivatását, hogy azon kérdés mélységeibe is igyekezett beletekinteni, hiszen a szentírás is arra utasít, hogy mindent vizsgáljunk meg még az Isten mélységeit is. Két szempont vezette ebben szent vallásunk alapítóját; egyik a vallásos léleknek benső vágyódása, amely érzi, tudja az Istennel való közösséget, a másik pedig az emberi értelemnek megvilágosodott ereje és méltósága, amely Istenről, a legfőbb lényről nem akar méltatlan fogalmakat ápolni. Dávid Ferenc megértette és követte Jézust s úgy tudta, hogy midőn azt mondjuk Istenről: „Mennyei Atyánk“, akkor mi olyan közel vagyunk hozzá, annyira a kebelén vagyunk, hogy minden ósdi tantétel, csak kárára van az égi atya és a földi gyermekek közötti viszonynak. A vallásos lelket örömeiben, bánatában, szerencsésében vagy szerencsétlenségében, a szerencse szédítő magaslatán, vagy porbasujtottságában csak az emelheti fel, hogyha lelkében tudja, érzi az Istent. Másfelől pedig az értelem: azt súgta neki, hogy minél magasabb tisztább és fönségesebb az Istenkép, melyet a vallás magáénak mond, annál fejlettebb az a vallás. Dávid Ferenc Illés látomását élte meg lelkében. Megérezte Istent a szélvészben, viharban, a földindulásban, de azért a szeretet fönséges melegségében ismerte meg. Nem logikai meg-

ismerésről van itten szó, hanem a teremtés mélységéről, midőn a lélek beletekinthet a mindenség hatalmas világába és láthatja azokat, melyeket testi szem nem láthat és fül nem hallhat.

Ilyen fölfogással Istenről csak a legmagasztosabb kép alakulhatott ki Dávid Ferenc lelkében. Olyan kép, amely tiszta, világos, őszinte, gyermekies és mélységes. Olyan, amely nem ejt zavarba, nem állít fel talányt, hanem a világnak és mindennek könnyen megismerhető magyarázatát adja. Amint egyik modern költő mondja: „Egy az Isten, egy elem, egy, ki ápol és szeret, egy derengő végzet felé vonul a végtelen“.

2. Dávid Ferenc által megalkotott Istenkép az emberi méltóságnak is magasabb jelentőséget ad. A keresztény vallás túlnyomó részben az embert elveszett, erkölcsileg tönkrement teremtménynek mondja, aki csak az Isten ingyen kegyelméből való megváltás által menekülhet meg a teljes elkárhozástól. Dávid Ferenc Isten fogalmának egyenes következménye az ember szabadsága. Isten nem a halottaknak, az erkölcsileg tönkrementeknek, hanem az élőknek, a szabadoknak az Istene. A vallásos ember fogalmai szerint az ember legmagasabb tulajdona a szabadság. De hát ki a szabad ember a mi fogalmaink szerint?

Emlékezzetek gyermekkori tanulmányaitokra, hogy megfelelhessünk erre a kérdésre. Az ember teremtéséről azt mondja az irás: az Isten élő lelket lehelt beléje s ennél fogva Isten lelke látszik mi bennünk. Ha az Isten lelke uralkodó lesz mi bennünk, ha az határozza meg tetteinket, cselekedeteinket, ha az isteni lélek uralkodik mindenkor s ezzel legyőzzük hiu vágyainkat, önzésünket, szenvedélyeinket, rossz hajlamainkat: ekkor szabadok vagyunk. Ha azonban féktelenül követjük minden testi kívánságunkat, zabolátlanul kielégítjük alacsonyabb vágyainkat és szenvedélyeinket, ha gyűlölünk, cselt vetünk és embertársainkon bosszút állunk, ha az isteni lélek nem tudja kormányozni a mi életünket, akkor rabok vagyunk. Sokkal inkább rabok, mint akiknek le van láncolva kezük és lábuk. A szabadság gondolata mindig szorosabb viszonyban áll egy magasabb szellemiséggel. Dávid Ferenc vallása, épen mint Jézus vallása, nem a megváltás, hanem az akaraterő vallása. Nem egy rajtam kívül álló erő, csuda, vagy isteni közbelépés viszen az élet diadalára és teljességére, hanem a lelkemben levő isteni erő, saját magam hitem, munkára való törekvésem és jóakaratom. A szabad ember Isten embere. Őt csak egy világ vezeti, Isten országa; egy boldogsága van, a jónak, szépnek, igaznak keresése; egy törekvése: Isten országának terjesztése ezen a földön.

Magas világ ez, de nagyon szép világ. Ide röpi föl Dávid Ferenc lelke s itt hagyta őt egyedül, mert nem tudták követni. Vajjon mi tudnók-e követni? Vajjon mi is egyedül hagynók-e a ő szárnyaló lelkét?

3. Abból a vallásos lélekből, mely Dávid Ferencet egész életében vezette, egyenesen következik, hogy az ő hitének egyik sarkalatos tétele volt a halhatatlanságba vetett törhetetlen hit. Ha Istenben hiszek, lehetetlen, hogy a lélek halhatatlanságában is erősen ne higgyek, hiszen Isten nem halottaknak, hanem az élőknek Istene. Ha Istentől nyertük a halhatatlan lelket, pedig úgy hisszük, onnan nyertük, akkor a mi életünket is, mint általában az életet, végtelennek, legyőzhetetlennek, diadalmasnak kell tudnunk mondhatnók, hogy a vallásnak valóságos szíve a jövő életbe vetett hit. Természetesen nem olyan módon kell ezt elgondolnunk, hogy ott túl a más világon valami földies öröm vár reánk, amely e földi szenvedéseket kiegyenlíti, hanem egészen másképpen. Egy szellemi, magasabb életről van szó, hol az élet és lét igazi kérdései megoldódnak.

Dávid Ferenc élete vége felé gyakran kihangsúlyozta a jövő életbe vetett hitet. Igaz, nem a modern gondolat és világfelfogás szerint, hanem az akkori világfelfogásnak megfelelően. Önként is adódott, hogy mikor polgári szabadságát elveszítve, munkakörétől megfosztva, hallgatóitól eltávolítva a börtön sötét falai közé szorult repülni vágyó sasalke, a lélek szabadságáról és örök életéről gondolkozott. Ez a gondolat vonatkozott egyfelől az egyéni lélek diadalmas tovább életére, másfelől pedig az igazságnak a földi élet arányaiban való diadalában. A dévai vár börtönének nyomorult rabja a legmagasabb eszményekről gondolkozott. Istenről, szabadságról és halhatatlanságról.

Ezekről gondolkozott Dávid Ferenc a dévai vár börtönében. Ah, minő gondolatok és érzések voltak azok! Eszébe jutott sok-sok ragyogó diadalának színhelye: a gyulafehérvári, nagyváradi és más vitatkozások, a kolozsvári kerek kövön tartott beszéd, midőn a nép vállaira emelte s úgy rendezett neki virágvasárnap diadalutát. Mindenkitől elhagyva, barátaitól elkerülve, a szenvedésektől meggyötörve elismétli tanát: Egyedül csak az egy Istent imádd. Érti a mindenhatóval való együtt létet s tudja, nem vagyok egyedül, mert az atya én velem vagyok. Erős a meggyőződése, mert legerősebb ember az, aki egyedül vagyok. (Ibsen). És jósol: Semmi sem fogja az igazságot útjában feltartóztatni. Eljön az idő, mikor a hamis igehirdetők tanai összefognak omlani.

* * *

Keresztény Testvéreim! Dávid Ferenc haláláról emlékezünk olyan értelemben, hogy a halál az igazak életének a kezdete. Hadd ébredjen fel hát a mi lelkünkben a Dávid Ferenc lelke, hadd gyujtson, bátorítson, vezessen minket az ő mindig élő, életlen, halálon diadalmaskodó lelke. Magas déva vára, szent helyé vált börtöne hadd hirdessék — miként a golgotai kereszt — a keresztény hit és élet soha el nem muló igazságait. Amen.

Benczédi Pál,
alsóboldogfalvi lelkész.

Művelődés.

Alapige: Péld. I. 5. „A bölcs öregbiti az ő tanuságát és az értelmes érett tanácsokat szerez“.

Az emberi műveltségnek az a foka, melyen az emberiség egy része ma áll, nem csupán az élet körülményei behatása által kiváltott ösztönös munka eredménye, hanem a haladni vágyó embernek olyan diadala, mely az embert valóban a teremtés koronájává teszi.

Az életösztön váltott ugyan ki az emberből tehetségeket és ezek a tehetségek mutattak is fel olyan eredményt, amely nélkül az emberiség meg nem élhetett volna, de a kezdetleges embernek az életösztön által parancsolt cselekedeteit a mai embernél a minden körülmények között való haladni vágyás váltotta fel.

A fejlődés hosszas és nehéz volt, de ez a haladni vágyás az első ember kezéből kivette a fa- vagy csont-buzogányt, a kovából pattantott nyílhegyet s helyébe állította a golyó- és lángszórókat. A fa héjából készített egyszerű csolnak helyett százakat és ezreket befogadó hajókat adott minden kényelemmel berendezve s a lábakat vérző sziklás utakat büszkén lenézi a levegő gépmadarairól.

Az első ember tagolatlan beszédét művészetté fejlesztette, hogy a rádió ezer mérföldön túl is gyönyörködtethessen általa. A barlangi medve és társai helyett felveszi a harcot a bacillusok és baktériumok millióival s lábaihoz kényszeríti a legveszedelmesebb betegségeket.

És vajjon hol van a megállás ebben a haladásban? Az elkövetkező csak néhány rövid év vivmányairól alkothatunk-e magunknak még csak vázlatos képet is?

Mikor az emberi tudás által ily magas fokon álló haladásról beszélünk, gondolunk-e arra, hogy honnan van az embernek minderre tehetsége, honnan van ez a fejlődési lehetősége?

Gondolunk e arra, hogy minden más teremtménytől megkülöm-

böztetve, csak a mi homlokunkra csókolta rá a teremtő hatalom azt a bélyeget, melyről a könyvek-könyve egyik írója azt mondja: „Teremté Isten az embert a maga képére és hasonlatosságára“. Gondolunk-e arra, hogy a teremtő hatalom ezzel épen úgy az emberbe helyezte a fejlődés lehetőségét, mint a különböző magvakba a csirázás törvényét?!

Az ilyen meglátások és gondolatok mellett „a bölcs öregbíti az ő tanuságát és az értelmes érett tanácsokat szerez“.

I.

Amellett a magas fejlődési fok mellett, melyen az emberiség egy része ma áll, a bölcs feltekint a magas égre s a végtelenből az általa látott csak parányi részt szemlélné is, porszemnek látja az embert. Amellett a bölcsesség mellett, mely a mindenséget kormányozza, az emberi elmét úgy látja, mint egy elpattanó szikrát a napfénye mellett.

Látja, hogy az agyban elpattanó erecske elvágja munkáját a csodált lángésznek s egy idegszálacska megbénulása halálig tartó homályt borít a legnagyobb művész szemére.

Látja azt, hogy minden emberi munkát hogy őröl, hogy emészt meg az idő vasfoga s hogy miként omolnak porba, vagy sülyednek el hosszú életek munkái. Látja, hogy a száz vagy ezer éves fák is csak bizonyos magasságig nőhetnek s az utánuk következők nem is érik el elődjeik életkorát és magasságát. Látja, hogy az állat nem lesz szeledebb, mint elődje volt, hacsak kemény emberi munka árán nem.

De látja azt is, hogy a porbahullott ember munkáját folytatja a következő s a fejlődő, a haladó ember homlokán hova tovább mind csillogóbb lesz a méltóság koronája. Látja, hogy az Ábel ölé Kaintól, habár hosszú úton is, eljutottunk Jézus tanításához: „Szeresd még ellenségedet is!“

Látja, hogy az embernek egy ismeretlen hatalomhoz való vágyakozása, félelme vagy szeretete a legkezdetlegesebb tűz, viz- vagy bálványimádásból felemelkedett az Isten lélekben és igazságban való imádásáig. Hallja, hogy a pogány fáráo így szól: „Kicsoda az Úr? Én nem ismerem őt“ és hallja millióknak ajakáról elszállani az imát: „Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben!“

Igy látva az ember szellemi és lelki fejlődését, a szellemi és lelki központhoz, Istenhez vezeti az embert és Salamonnal így szól: „Minden bölcsességnek kezdete az Urnak félelme“. „Mert az Ur ad bölcsességet; az ő szájából tudomány és értelem származik“.

A bölcs megáll a tudomány embere mellett, midőn az embert akar teremteni, s midőn már dicsekedve mondja az, hogy „csak egy

szikra kell" és meg van döntve a teremtő hatalma; a föld szelleme által összetört eszközök mutatva így szól: „Ne keresd a titkot, melyet jótékonyan fedez égi kéz vágyó szemedtől!”

Nem retortákon és lombikokon keresztül kívánja az élet szikráját az anyagba belevinni, a porhüvelyt élővé tenni, hanem a Sokrateseket és Plátókat elvinni a széklábcsinálás mesterségétől, hogy Isten által adott szellemi fényökkel világosságot teremtsenek.

Pán pásztorsipjától elvezet a Liszt koronázási miséjéig, el az Erkel himnuszáig; az első róvás- vagy ékirástól a Munkácsy Krisztus képeihez s az első Istent kereső gondolattól az „Uri imádság”-hoz. Megmutatja, hogy annyi ezer éven keresztül porbaomlott hatalom és gazdagság felett él a művészetté fejlődött emberi tudásban az Isten neve, Isten imádása.

Ez a fejlődési fok azonban még csak alap a jövő fejlődéséhez, művelődéséhez, mert „nemhogy immár elértük volna a célt avagy tökéletesek volnánk, hanem igyekeznünk kell, ha azt elérhetnők!”

II.

Az emberi műveltség fokmérője ma nagyon sokak előtt a technikai (ipari, gépi) fejlődés. Az érték a külső csillogás, az erőszakolt és helytelennül magyarázott egyenlőség. És ebben a világban rohanunk a boldogság után s nem vesszük észre, hogy rohanásunkban „átugrunk azok feltételein”.

Keressük a boldogságnak az eddiginél biztosabb alapjait s bár az értelem minden erejét megfeszítve dolgozik is, talán szűkebb a földi boldogság egyik feltétele, a mindennapi kenyér.

Hirdetjük a testvériséget és talán soha nem készült lázasabb izgalommal egyik nép a másik ellen, mint ma. Talán soha sem hangzott el annyiszor a kérdés, mint ma: „Zsidó létedre miért kérsz tőlem vizet?” Építünk templomot s abban fegyverek győzelméért imádkozunk.

A szellemileg vagy vagyoniilag nagyobbra irigykedve nézünk s bizonyos megelégedettséget érzünk, ha legalább külsőnkkel, ruházatunkkal utolérhetjük.

A legtökéletesebben megszerkesztett eke sem hasíthat oly széles barázdát, hogy annak terméséből jusson az árvának és a szegénynek ha nincsen a szívben emberszeretet.

A legnagyobb ravaszsággal megszerkesztett fegyvert is kiüti az ember kezéből egy újabb és még tökéletesebb s a száraz kútba dobott és eladott József mindig megmondhatja testvéreknek: „Én vagyok a ti testvéretek, József, akit ti eladtatok”. Fegyverek győzelméért imádkozók

tömege mellett szól a Mester: „aki fegyvert fog, fegyver által hal meg”. Szól a költő lelke: „Adj Isten: adj fényt és erőt nekem, hogy munkálhassak embertársaimért!”

Külső ruhánk helyett lelkünk legyen felöltözve mennyegzői ruhába, mellyel Isten és emberek előtt mindig megjelenhetünk.

A test jóllétéért és boldogságáért kifejtett minden szellemi munka a szív nemessége által válik általánosan áldást hozóvá és erre a munkára a lélek nyomja rá azt a bélyeget, mely bizonyítja azt, hogy az ember megértette a Teremtőnek beléje helyezett akaratát, isteni céljait. És ezekkel a gondolatokkal az „értelmes szerez érett tanácsokat” és azokat Salamonnal így osztogatja: „Hallgasd szerelmes fiam a te atyádnak bölcsességét és a te anyádnak oktatását el ne hagyd; mert kedves ékessége léssen a te fejednek és aranylánc a te nyakadon!”

A bölcsék bölcsessége, az értelmesek érett tanácsa hogy legyen az emberiség testi és lelki boldogságává s e boldogság fölött hogy ragyogjon Isten dicsőségének jó tetszése! Amen.

Bartók Endre,
ádamosi lelkész.

Egyházi beszéd.

(Kepehordás után.)

Alapige: Gal. V. 13. „Mert ti szabadságra hivattatok, Atyámfiak, csak hogy a szabadságot ne adjátok a testnek bűnre való alkalmatlanságul, hanem szeretetből egymásnak szolgáljatok“.

Szerető lélek gondja szólal meg az alapigéül felolvasott intelemben. Pál szomoruan látja, hogy a keresztények közül némelyek a szabadságot, melyet a szeretet szolgálatára nyertek, a testnek bűnre való alkalmatlanságul használják s emiatt irigység és versengés, tisztátalanság és bujálkodás, gyűlölködés és dobzódás, patvarkodás és pártütés van közöttük. A gyülekezeti élet boldogságáért és Krisztus ügyéért égő apostoli lélekkel inti hát őket, hogy a szabadságot, amelyre hivattak, akkor használják méltóképpen, ha mindenestől a szeretet szolgálatába állanak és egymásnak szeretetből szolgálnak.

Ma is, ha nézzük a világot, ha figyeljük a társadalmi életet abból a szempontból, hogy mire használja ma a keresztény ember a szabadságot s minek áll szolgálatában életével és javaival, óh milyen sokszor megdöbben a mi lelkünk s szomoruan tapasztaljuk, hogy a keresztények nagy százaléka jóltevő szeretet helyett emésztő gyűlölet szolgálatában áll, imádság és Isten igéje helyett egy darab föld és egy szép ruha minden vágya, énekeskönyv és biblia helyett jó izlést sértő énekekre és ponyvairodalomra áldoz, szelidség és alázatosság helyett gőg és hiuság töltik be lelkét, mértékletesség és békesség helyett dobzódásban és patvarkodásban emészti erejét. Ez nem betöltése a parancsolatnak: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat“. (Gal. V. 14.)

S bár e szomorú jelenségek nem általánosíthatók, mert találhatunk a kereszténység életében sok-sok olyan eseményt, láthatunk olyan társadalmi állapotokat, melyek örömmel töltik meg lelkünket, mégis úgy tetszik nekem, hogy az apostoli íge világító szövétnekére ma is nagy

szükségünk van. Jöjjetek azért K. T., mi, akik egymásért való munkában töltjük életünket, nyissuk meg szívünket, hogy mélyen vésődjék be oda az apostoli íge intelme: „*szeretetből egymásnak szolgáljatok*“. Jöjjetek, elmélkedjünk e kepehordás utáni vasárnapon arról, hogy *az egyházi élet mezején szeretetből való szolgálat által miként tölthetjük be hivatásunkat s nyerjük meg annak jutalmát.*

Az emberek egymással való érintkezése, viszonya és kapcsolata alkotja a társadalmi életet, amelynek szűkebb vagy tágabb határai között a testi és lelki mezőkön akkor nyitnak a legszebb virágok, akkor békeséges és boldog az élet, ha a szeretet napja ragyogja be áldott sugaraival. Ha ez alkalommal szándékosan mellőzöm a családi és a közgazdasági élet felemlítését, nem azért teszem, mintha azokban nélkülözni lehetne a szeretetből egymásnak való szolgálatot, hiszen a családi élet a szeretet fundamentumán épülhet tartóssá és erőssé, az utóbbi a szeretet összetartó ereje által szolgálhatja a közmegelegedést és előhaladást; hanem azért, hogy figyelmeteket egészen az egyháztársadalmi életre irányítsam, hol a belső emberek és hívek közti viszonylatban szeretetből egymásnak való szolgálat nélkül nem építhetjük Istennek országát. Már pedig nekünk ez a hivatásunk. És Isten országa a szeretetnek, az igazságnak, a békességnek, az Istenben bízó és az ő akaratán megnyugvó lelkeknek országa, ahol van munka, melyből zúgolódás nélkül kiveszi részét mindenki, van küzdelem, melynek terhét egymást segítve hordozzák az isteni erőforrásból megteljesedett emberek, van könny és fájdalom, de testvéri részvét és vigasztaló szeretet osztozik azokban. Hogy mi sikerrel dolgozhassunk ez ország építésén, meg kell ismerünk célunkat s azonos törekedésben össze kell kapcsolódnunk a krisztusi szeretetnek lelkével, mely nem uralkodni akar, hanem szolgálni másoknak.

Az egyháztársadalmi élet sohasem nélkülözheti az egymásnak szeretetből való szolgálat lelkét. Ha bölcső mellé kell állani a lelkésznek, szeretetből való szolgálat lelke nélkül miképpen kapcsolódhatnék bele a csecsemőt szeretettel körülvevő szülők és rokonok körébe, hogy méltóképpen adhasson hálát Istennek az életért és imádkozhassék áldásért? A szeretet szolgálni vágyó lelke nélkül ki és mikép ültethetné gonddal a gyermek és ifju lelkekbe Isten igéjének, a szépnek és jónak magvait; mikép láthatná el az egymást szerető házaspárokat egy életre való jó tanáccsal s imádkozhatnék velök Isten vezérlő gondviseléséért; miképpen állhatna koporsók mellé, hogy az élettársat veszített özvegyek, szülők nélkül maradt árvák vagy nagy keserőséggel sújtott gyászoló szülők mély bánatában osztozni tudjon s buzgó könnyörgéssel emelhesse a lesújtottakat Isten trónjához, hogy enyhítő balzsamként hasson

lelkökre az Isten akaratán való megnyugvás? Szeretetből szolgálni kész lélek nélkül, nem lehet Isten szolgája az a csodás erejű gyógyír, melyből a sebzett szívek gyógyulást nyernek, nem lehetne a gyöngék pártfogója, a bűnösök megjavítója s nem adhatna utbaigazítást embertestvéreinek ügyes-bajos dolgaiban. Egyedül a szeretetből való szolgálat lelke eredményezi a hű kötelelességteljesítést, mellyel a pap mindenek ügyét magáé elé téve, feledi örömét, ha másokkal együtt kell szomorkodni s ha gyászban jár, akkor is tud osztozni mások örömében s mindenütt a szeretet, jog és igazság ügyében emelve fel szavát, védelmezni tudja az elhagyottak igaz érdekét, a szerencsétlenek ügyét s áthidalni a szegénység és gazdagság közti űrt.

Ámde, hogy a lelkésznek a szeretetben való szolgálata kárba ne vesszen, viszont szolgálatkész szeretetet kell hogy találjon a hívek részéről is. Ez pedig abban nyilvánul, hogy Isten igéjének lobogó mécsesét szeretettel veszi körül a gyülekezet s felhasználja a fényt és meleget, melyet áraszt és táplálja, hogy a mécses el ne aludjék. Igaz, hogy a mai anyagi világban is értékelni minden hív munkát, megbecsülni és támogatni a szellemi mező munkásait, a krisztusi eszméket hirdető s a köz javáért szenvedést is hordozni kész tanítókat csak szeretetben szolgálni kész hívek tudnak. De gondoljátok meg, hogy a társadalom minden hivatását híven betöltő csoportjára éppen olyan szükség van, mint a test minden tagjára, vagy az épület minden részére. Az épület egész súlyát ugyan az alap és a falak hordozzák, de azokat védő födél nélkül mit sem érne s hamar összeomlana az egész alkotmányt. Drága kincset képeznek az erős, munkabíró karok, de mit érnének, ha az ész jóra nem irányítaná munkáikat. Miképpen a szántóvető akkor hinti a magvakat jó reménységgel és boldog bizalommal, ha tudja, hogy azok jó talajba hullanak, úgy kell, hogy az ige magvetése is szeretetből szolgálni kész lelkek talajába hulljon; a gyermekeknek az ige elültetett magvait, az ifjaknak az eszmék világát, a szenvedőknek gyógyírt, a gyászolóknak az ige balzsamát szeretetben egymásnak szolgálni kész lélekkel kell fogadniok, munkájokkal és életükkel azoknak érvényt szerezniök s ezen felül még táplálni a lélek lobogó tüzét nemcsak bizalommal, lelki erővel, hanem testi javakkal is.

Igy lesz a szolgálat kölcsönös s veszik mind a lelkész, mind a hívek munkájok jutalmát. Régi megállapításu igazság az, hogy a hív munka jutalma önmagában van. Én is hirdetem ezt, mert érzem és valom, hogy nem lehet bármi küzdelemért és szenvedésteljes fáradságért is valami boldogítóbbat adni a buzgó munkásnak, mint amit Isten a jól végzett munka tudatában ad. És ehhez még hozzáfűzöm azt, amit ti is nem egyszer tapasztalhattatok, hogy a szeretet sohasem szolgál csak

a haszonért. Egy jó keresztény azért teszi a jót, mert jó; azért követi az igazat, mert igaz; azért szereti a szépet, mert szép; azért hódol egész lelkével az isteni felséges előtt, mert azt értékesnek ismeri s nem a mának, vagy a holnapnak a hasznáért és élvezetéért.

Nem könnyű dolog ugyan ezeket bevenni a mi lelkiünknek — ker. hallgatóim — de nem lehetetlen. Hiszen gondoljátok csak meg, hogy bár egy jövő aratás reményében hintitek el minden ősszel a kenyér magvait, de annak lelki jutalmát Isten már akkor megadja nektek és boldogok vagytok, ha munkáitokat híven és jól végeztétek.

A keresztény ember nem lehet csak ételben és italban gyönyörködni tudó kincssóvár, mint a bibliai gazdag, ki Istentől kapott lelki kincsekkel élni nem tud. Ezt az anyagiakban gazdag, de lelkiekben koldus szegény embert nem követendő például állította előnkbe a názáreti Mester, hanem inkább örök tanulságul s mintha mondaná: „Nézzétek meg, ki miért töri magát, miért kész minden áldozatot meghozni s abból megismerhetitek lelki emelkedettségét, vagy alacsonyságát“.

Hogy mi miképen szolgáltunk nektek ker. testvéreim személyválogatás nélkül, az Istentől nyert erő mértéke szerint, főképp a lelki munkamezőn, affelől megnyugtat a mi jó lelkiismeretünk. Kötelességteljesítésünket nem a vett és remélt anyagi jutalomhoz szabtuk s ezt, mint szükséges életfenntartó eszközt fogadtuk csupán. Szükséghez és alkalomhoz mért munkánknak ennél felemelőbb jutalma, ha életetekből láthatjuk, hogy nem munkálkodtunk hiába, a legbecsesebb jutalmat pedig az Isten adhatja.

Affelől pedig, hogy a mi szolgálatunkat miképen fogadtátok és értékeltétek s milyen jutalomra méltattátok az Istentől munkáitok után nyert áldásokból, a gyakorlat szerint kötelességeteknek eleget téve, a napokban bizonyítottátok be. Mi köszönettel fogadjuk azt Isten után a ti kezetekből s amaz ígéretünk mellett, hogy ezután is igyekezni fogunk megtenni a magunkét, kérjük Isten áldását reátok és családotok tagjaira, hajlékotokra és határaitokra. Vajha Isten megáldhatna mindnyájatokat azzal a boldog érzettel, hogy híven teljesítettétek kötelességeteket s tudtatok méltó áldozatot hozni a kincsekért, melyeket a moly és rozsdá meg nem emészthetnek.

Ne feledjük azért soha K. T. az apostoli intelmet: szeretetből szolgáljunk egymásnak, mert csak ezen szolgálatból fakadhat életünk boldogsága, anyaszentegyházunk és népünk jobb jövője Isten dicsőségére. Amen.

Sigmond József,
h.-jánosfalvi lelkész.